

Adam Redzik

"Cuius regio eius religio?" :
sprawozdanie ze Zjazdu Historyków
Państwa i Prawa, Lublin, 22-24
września 2006 r.

Palestra 51/11-12(587-588), 218-221

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SYMPOZJA, KONFERENCJE

„*Cuius regio eius religio?*” Sprawozdanie ze Zjazdu Historyków Państwa i Prawa, Lublin, 22–24 września 2006 r.

Tegoroczny Zjazd zorganizowała Katedra Historii Państwa i Prawa KUL pod hasłem: „*Cuius regio eius religio?*”. Większość referatów nawiązywała w mniejszym lub większym stopniu do owej historycznej zasady oraz stosunków „państwo–Kościół”.

Zjazd rozpoczął się 22 września o godzinie 9.00 w Collegium Jana Pawła II KUL. Otworzył go oraz przypomniał zmarłych w ciągu ostatnich dwóch lat kolegów – historyków prawa, kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa KUL prof. Grzegorz Górski, po czym oddał głos prorektorowi KUL prof. Romanowi Doktórwi, który w imieniu goszczącej uczelni powitał uczestników oraz życzył owocnych obrad. W imieniu Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL głos zabral dziekan ks. prof. Antoni Dębiński, który podkreślił aktualność tematu we współczesnym świecie.

Części plenarnej Zjazdu przewodniczył prof. Adam Lityński (UŚ). Zakres tematyczny referatów był bardzo zróżnicowany. Pierwszy referent, prof. Waław Uruszczak (UJ) przedstawił zagadnienie roli Kościoła w rozwoju parlamentaryzmu w średniowiecznej Polsce. Podniósł m.in., że dzieje parlamentaryzmu polskiego rozpoczęły się znacznie wcześniej niż w 1493 r., bo pewną namiastką tegoż były już wiece piastowskie i zjazdy, jak ten w Łęczycy w 1180 r. Stosunek króla polskiego do sejmu nie był identyczny z angielskim wzorcem *king of the parliament* i przypominał raczej stosunek papieża do soboru.

Drugi referat pt. *Wpływ Reformacji na przemiany ustroju miast pruskich w I połowie XVI w.* wygłosił prof. dr hab. Tadeusz Maciejewski z UG, konkludując, że reformacja miała na tytułowe miasta niewielki wpływ, bo ograniczony do kwestii organizacyjnych, co skutkowało podniesieniem poziomu w Kościele Katolickim.

Trzecim referentem był prof. Andrzej Zakrzewski, który mówił na temat problemów wyznaniowych w Wielkim Księstwie Litewskim w XIV–XVIII w., analizując przy tym sytuację kościołów i ich pozycję w Wielkim Księstwie Litewskim i Rzeczypospolitej.

Kolejny prelegent, prof. Marian Kallas z UKSW przybliżył zagadnienie miejsca religii i Kościoła rzymskokatolickiego w polskich aktach konstytucyjnych, a w szczególności w trzech konstytucjach Wolnego Miasta Krakowa.

W następnym wystąpieniu prof. Michał Pietrzak (UW) szczegółowo omówił francuską ustawę o rozdziale Kościoła i państwa z 1905 r., poprzedzając omówienie analizą historyczną relacji „państwo–Kościół” we Francji od czasów poprzedzających wybuch rewolucji.

Sesję plenarną zamykało wystąpienie prof. dr. hab. Adama Lityńskiego na temat pojęcia praworządności socjalistycznej w Polsce Ludowej, w którym zaprezentowane zostało

kształtowanie się pojęcia praworządności w filozofii i teorii komunistycznej – od negocjowania go przez Lenina, poprzez praworządność rewolucyjną według Stalina, do praworządności według teoretyków komunizmu. Zdaniem referenta, nie można utożsamiać pojęć praworządności z demokracją, bo choć w praktyce często się ze sobą łączą, to są to dwie zupełnie inne kategorie.

Po przerwie, w salach hotelu „Victoria” w Lublinie, odbywały się obrady w sekcjach. Sekcja I obradowała nad zagadnieniami z zakresu prawa rzymskiego i historii prawa w starożytności. Jako pierwszy wygłosił referat prof. Bronisław Sitek z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (dalej: UWM), który na bazie Edyktu Teodozjusza *de fide catholica*, zaprezentował kilka krótkich uwag o tolerancji i nietolerancji religijnej na przełomie IV i V wieku po Chrystusie. O swobodzie religijnej niewolników w Rzymie mówiła dr Aldona Jurewicz (UWM). Dr Rafał Wojciechowski (UWr) zaprezentował referat pt. *Ne Christianum mancipium Iudaeus habeat*; dr Marzena Dyjakowska z KUL przybliżyła zagadnienie procesów chrześcijan w Rzymie w świetle korespondencji Pliniusza Młodszeo; dr Jacek Wiewirowski (UAM) omówił uprawnienia gubernatora późnorzymskiego w sprawach religijnych; mgr Paulina Świącicka (UJ) zastanawiała się, czy w okresie poklasycznym i justyniańskim istniała odpowiedzialność akwiliańska, której przyczyną mogła być doktryna chrześcijańska; dr Jakub Urbanik (UW) scharakteryzował zaś spór wokół rozwodów w późnej starożytności na przykładzie poglądów Papiniana i Pawła.

Tematyka referatów zaprezentowanych w sekcji II oscylowała wokół historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pierwszy referat, na temat stosunków wyznaniowych w Rzeczypospolitej za czasów Stefana Batorego w świetle ustawodawstwa sejmowego, przedstawiła mgr Anna Karabowicz (UJ). Następnie dr Jerzy Kolarzowski (UW) przybliżył stanowisko Braci polskich (tzw. arian) wobec konfliktów politycznych w Rzeczypospolitej w latach 1573–1638; dr Izabela Lewandowska-Malec (UJ) omówiła spór wokół Akademii Krakowskiej za panowania Zygmunta III i Władysława IV Wazów; prof. Marian Ptak (UWr) poruszył zagadnienie realizacji pokoju augsburskiego na Śląsku; mgr Maurycy Zajęcki (UAM) mówił o badaniach historyczno-prawnych nad pokojem augsburskim z punktu widzenia ogólnej metodologii nauk; prof. Marian Mikołajczyk przedstawił referat pt. *Żydzi jako oskarżeni przed sądami miejskimi w przedrozbiorowej Polsce*; mgr Małgorzata Janiszewska (UAM) zrelacjonowała próby upaństwowienia sądownictwa kościelnego w Polsce w XVIII wieku, a dr Wojciech Organiściak (UŚ) zanalizował poglądy na instytucję Kościoła Wincentego Skrzetuskiego.

Obrady sekcji trzeciej dotyczyły problematyki wyznaniowej i narodowościowej okresu międzywojennego. Dr Mariusz Mohyluk z Uniwersytetu w Białymstoku (dalej: UwB) przybliżył poglądy Kościoła katolickiego w Polsce na temat prawa radzieckiego w okresie II RP. Zagadnienie instytucji przysięgi wyznaniowej i jej roli w polskim procesie karnym okresu międzywojennego omówił dr Józef Koredczuk (UWr), po czym dr Maciej Marszał (UWr) zanalizował zagadnienie wpływu paktów laterańskich na polską myśl polityczną i prawną okresu międzywojennego. Sytuację Kościoła katolickiego w faszystowskich Włoszech w latach 1922–1939 mówiła dr Ewa Kozerska (UO), a próbę przedstawienia stanowiska kościołów i związków wyznaniowych wobec reżimu hitlerowskiego w Trzeciej Rzeszy podjął dr Tomasz Scheffler. Kolejne wystąpienie, adw. dr. Tomasz Kotlińskiego z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Jarosławiu, dotyczyło kwestii wyznaniowej i narodowościowej w adwokaturze polskiej okresu międzywojennego. Dr Andrzej Drogoń (UŚ) omówił wybrane problemy polityki wyznaniowej Sejmu Śląskiego w latach 1922–1939, a dr Andrzej

Szymański (UO) przedstawił referat na temat trzech śląskich kanonistów franciszkańskich (A. Ledwolorz, A. Bolczyk, D. Kiesch) pierwszej połowy XX w. i ich postawy wobec państwa autorytarnego.

Drugiego dnia obrad, 23 września, przed południem, Sekcja I obradowała nad zagadnieniami z zakresu historii prawa w średniowieczu oraz filozofii prawa. W pierwszej grupie mgr Piotr Michalik (UJ) przedstawił kilka zapatrywań na temat ceszaropapizmu w Cesarstwie Wschodniorzymskim i Bizantyjskim; dr Mirosław Sadowski (UWr) przybliżył wczesnoislamską koncepcję władzy państwowej; dr Andrzej Gaca (UMK) wygłosił referat o postanowieniach prawa jutlandzkiego Waldemara II z 1241 r. dotyczących Kościoła katolickiego; dr Ewaryst Kowalczyk (UAM) omówił pojęcie i modele średniowiecznej i nowożytnej dobroczynności, a mgr Marek Żurek (UJ) późnośredniowieczne ustawodawstwo synodów polskich w sprawach małżeńskich. Kolejne dwa referaty dotyczyły zagadnień z zakresu filozofii prawa. Dr Ireneusz Grat (UwB) podjął próbę zanalizowania prawa do wolności sumienia z punktu widzenia prawa natury, zaś mgr Karol Kuźmich (UwB) przedstawił zagadnienie filozofii religii Immanuela Kanta jako przyczyny jego sporu z władzą.

Posiedzenie sekcji II poświęcone było tematyce historii prawa w Polsce i na świecie w okresie od końca XVIII do początku XX w. Tematyka referatów była bardzo zróżnicowana. Referat dr. Mariana Małeckiego (UJ) dotyczył słynnych reform terejańsko-józefińskich w Galicji. W wystąpieniu dr. Marcina Kwietnia (UJ) przybliżone zostały reformy stosunków między państwem a Kościołem w Wielkim Księstwie Toskanii w latach 1765–1790; dr Katarzyna Maćkowska (KUL) mówiła o roli amerykańskich stanów założycielskich w kształtowaniu się modeli wspólnot wyznaniowych; dr Wojciech Szafrąński (UAM) przybliżył stanowisko i rolę kościołów oraz duchownych w projekcie konkursowym Wojciecha Olszowskiego do Kodeksu Stanisława Augusta; mgr Jarosław Dudziński (UŚ) zanalizował stanowisko władz insurekcji kościuszkowskiej z 1794 r. do Kościoła; dr Jacek Przygodzki (UWr) zarysował sytuację prawną ludności żydowskiej w czasie rządów Rady Najwyższej Tymczasowej Księstwa Warszawskiego w latach 1813–1815; dr Andrzej Gulczyński (UAM) poświęcił swój referat treściom ideowym, jakie obowiązywały w rezydencji cesarskiej w Poznaniu; mgr Przemysław Dąbrowski (UG) przedstawił poglądy polskich konserwatystów i narodowych demokratów na kwestię językową w liturgii Kościoła katolickiego na ziemiach litewsko-białoruskich na przełomie XIX i XX w., a prof. Andrzej Dziadzio mówił na temat antysemityzmu, jako przyczyny konfiskat prasowych w Krakowie przełomu XIX i XX w.

W sekcji III podjęto problematykę oscylującą wokół historii XX w. Referat dr. Piotra Krzysztofa Marszałka z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej we Wrocławiu dotyczył zagadnienia realizacji swobód wyznaniowych w strukturach sił zbrojnych II Rzeczypospolitej. Dr Zdzisław Zarzycki (UJ) przedstawił wyniki badań archiwaliów Sądu Okręgowego w Krakowie z okresu II wojny światowej w aspekcie wpływu nienawiści religijnej i rasowej na spory małżeńskie. Dr Paweł Borecki (UW) poddał analizie laickość państwa w świetle dorobku współczesnego konstytucjonalizmu, dr Paweł Leszczyński (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wielkopolskim) przedstawił w ujęciu historycznym referat na temat relacji „państwo–Kościół” w Czechach, adw. dr Marcin Zaborski (KUL) poruszył kilka problemów z zakresu ustroju i funkcjonowania adwokatury polskiej w latach 1944–1963; dr Piotr Fiedorczyk (UwB) przybliżył zagadnienie unifikacji i kodyfikacji prawa rodzinnego na tle stosunków pomiędzy państwem a Kościołem katolickim w Polsce (1944–1964); dr Andrzej Pasek (UWr) poświęcił swoje wystąpienie zagadnieniu przejmowania majątku kościelnego na Dolnym Śląsku przez duchowieństwo

polskie po zakończeniu II wojny światowej; dr Wojciech Sławiński (KUL) omówił działalność aparatu bezpieczeństwa wobec niekatolickich kościołów i związków wyznaniowych w latach 1945–1956 w województwie bydgoskim; dr Marcin Łysko (UwB) zanalizował działalność duszpasterską Kościoła katolickiego w świetle prawodawstwa i praktyki władz okresu gomułkowskiego, a mgr Marek Stus (UJ) podjął ważny i aktualny problem stosunków pomiędzy państwem a islamem we Francji w świetle ustawodawstwa oraz praktyki prawno-politycznej w latach 1905–2005. Po referatach wywiązała się interesująca dyskusja o aktualnych problemach związanych z relacjami pomiędzy sferą polityczną a religijną we współczesnym świecie.

Posiedzeniu plenarnemu kończącemu Zjazd przewodniczył prof. Waław Uruszczak. Pierwszy referat wygłosił ks. prof. Franciszek Longchamps de Bérier, który przybliżył problematykę związaną z rozdziałem Kościoła od państwa w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego USA. Rozważania dały asumpt do stwierdzenia, że USA jest neutralnym państwem religijnych obywateli. W drugim referacie prof. Tomasz Kruszewski omówił zagadnienie handlu w niedzielę w opiniach VI Sejmu prowincjonalnego na Śląsku z 1841 r., poprzedzając je analizą historyczną zagadnienia, a także odnosząc je do dnia dzisiejszego. Trzeci i ostatni referat wygłoszony przez prof. Józefa Ciągwę (UR) dotyczył stosunku Kościoła krakowskiego do praw językowych ludności słowackiej na Spiszu i Orawie w latach 1920–2005.

Po każdym posiedzeniu odbywały się interesujące i nader inspirujące dyskusje, w których udział wzięli także uczestnicy niewygłaszający referatów, wiele z nich było bardzo obszernych, jak chociażby wystąpienie prof. Jerzego Redera z KUL podczas sesji plenarnej kończącej obrady na temat metodologii nauk historycznoprawnych.

W Zjeździe wzięło udział ponad 130 uczestników z niemal wszystkich ośrodków naukowych w kraju, oprócz wymienionych, m.in.: prof. Katarzyna Sójka-Zielińska (UW), prof. Artur Korobowicz (UMCS), prof. Marek Kuryłowicz (UMCS). Przygotowano niemal 60 referatów, w tym 15 przez profesorów, 34 przez doktorów i 11 przez magistrów. Na zakończenie prof. Górski podziękował za udział w Zjeździe uczestnikom oraz swoim współpracownikom, dr Marzenie Lipskiej i dr. Leszkowi Ćwikle za przygotowanie i realizację przedsięwzięcia. W imieniu uczestników podziękowanie organizatorom wyraził prof. Uruszczak.

Wieczorem odbył się bankiet, w czasie którego ogłoszono, że organizacji kolejnego Zjazdu Historyków Państwa i Prawa w 2008 r. podjął się Instytut Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Ostatniego dnia konferencji, w niedzielę 24 września, zorganizowano wycieczkę do jednego z najpiękniejszych zakątków Lubelszczyzny, Kazimierza Dolnego nad Wisłą.

Adam Redzik

„Europeizacja Prawa Prywatnego”. Sprawozdanie z II Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów, Wisła, 28–30 września 2006 r.

W dniach 28–30 września br. w malowniczej Wiśle odbył się II Ogólnopolski Zjazd Cywilistów. Wzięło w nim udział ponad 300 uczestników z niemal wszystkich ośrodków naukowych specjalizujących się w zakresie szeroko rozumianego prawa prywatnego oraz ze środowiska praktyków prawa, w tym liczna grupa adwokatów. Wygłoszono ponad 90